

Landskap: Småland
Län: Kalmar
Kommun: Kalmar
Församling: Kalmar Domkyrko
Fastighet: Kvarnholmen 2:1 och
Domkyrkan 1

Byggnadsminnesförklaring

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm (KML), Stortorget i Kalmar på fastigheterna Kvarnholmen 2:1 och Domkyrkan 1 för byggnadsminne. I byggnadsminnesförklaringen ingår också intilliggande gatumark på Västra och Östra Sjögatan samt Norra Långgatan enligt bifogade karta (bilaga 1) som visar byggnadsminnets avgränsning.

Länsstyrelsen beslutar enligt 2 § samma lag att följande skyddsbestämmelser skall gälla:

1. Torgområdet, enligt markeringen för byggnadsminnets avgränsning (bilaga 1), får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras.
2. Torget med sin stenbeläggning skall bevaras och underhållas så att byggnadsminnets karaktär och utseende inte förvanskas eller det kulturhistoriska värdet minskar.
3. Vård och underhåll av området skall ske i samråd med länsstyrelsen.

Om särskilda skäl föreligger, får länsstyrelsen, enligt 3 kap 14 § KML, lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna samt ange villkoren för hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs.

2002-02-07

432-92-00

Redogörelse för ärendet

Till länsstyrelsen inkom 2000-01-03 en begäran om att Stortorget i Kalmar skulle förklaras som byggnadsminne. Länsstyrelsen har företagit en utredning i ärendet och har för sin del funnit att Stortorget uppfyller lagens kriterier för en byggnadsminnesförklaring. Samråd har skett med Riksantikvarieämbetet, som 2000-06-22 bifallit ansökan. Kalmar kommun och Svenska kyrkan har 2001-09-24 beretts tillfälle att ta del av ett förslag till skyddsbestämmelser. Kalmar kommun har i ett yttrande 2001-11-01 inte haft något att erinra mot förslaget, under förutsättning att en byggnadsminnesförklaring inte hindrar en förnyelse av Stortorget enligt det förslag som tagits fram av Caruso St John Architects och konstnär Eva Löfdahl. Svenska kyrkan i Kalmar har 2001-11-22 tillstyrkt förslaget under förutsättning att brandförsvars-, handikapp- och parkeringsfrågor av betydelse för kyrkans verksamhet kan lösas utan hinder av skyddsbestämmelserna.

Historik

Efter den danska belägringen av Kalmar 1611-13, när den gamla staden skadades svårt, beslöt rikets råd att flytta Kalmars stadsbebyggelse från slottsområdet till den intilliggande Kvarnholmen. Den nya stadsplanen tillkom på 1640-talet efter ritningar av Nicodemus Tessin d ä och Johan Wärnschöld efter kontinentala förebilder. Kvarnholmen var då i stort sett obebyggd och holmens storlek och form utgjorde grunden för den fortifikatoriska stadsplanen med befästningsvallar som omslöt stadens bebyggelse och vars kvarter lades i en strikt rutnätsplan. Centralt inom rutnätsplanen placerades Stortorget, dit både kyrka och rådhus skulle förläggas.

Planens tillkomst och utförande är ett av de bästa exemplen på den svenska stormaktstidens resoluta sätt att planera och manifestera sig genom bland annat tillkomsten av helt nya och för tiden moderna städer.

Stortorget i Kalmar är idag ett välbevarat barocktorg. Dess nordliga del domineras helt av Domkyrkan som uppfördes 1660-1703 efter ritningar av Nicodemus Tessin d ä. Det är en av Sveriges förnämligaste barockkyrkor och är den enda byggnaden som är placerad på själva torget. Kyrkans huvudingång vetter mot torget och är placerad mitt på den södra fasaden. Kyrkan och kyrktomten är skyddade i enlighet med 4 kap KML.

Stortorget kan betraktas som ett öppet rum i staden. Bebyggelsen kring torget, torgets väggar, består av enskilda hus av varierande ålder, uppförda alltifrån 1600-talets senare del till 1900-talets slut.

Utmed torgets östra sida ligger, från norr räknat, Stadshuset, Nelsonska gården och Stadshotellet. Stadshuset uppfördes ursprungligen som gymnasium på 1830-

00-09-000

70-00-0000

2002-02-07

432-92-00

talet. I början av 1860-talet byggdes huset på till tre våningars höjd. Fasaden mot torget är en ren empirefasad, slätputsad med nyklassiska element. Byggnaden förklarades som byggnadsminne 1973-12-21. Nelsonska gården är ett tvåvånings borgarhus, uppfört i klassisk träarkitektur, sannolikt kring 1700-talets mitt. Även denna byggnad förklarades som byggnadsminne 1973-12-21. Stadshotellet är uppfört 1905. Det är en trevåningsbyggnad med torn och burspråk med ljusa putsfasader i jugendstil.

Utmed den västra sidan av torget ligger ett antal fastigheter med modernare bebyggelse och fasadutförning, främst från 1960-talet. Flertalet byggnader är uppförda i fulla tre våningar och har i olika grad anpassats till den omgivande äldre bebyggelsen.

Norr om Domkyrkan karaktäriseras bebyggelsen mot torget av tvåvåningshus av 1800-talskaraktär med trä och putsfasader mot Norra Långgatan. Här ligger också ett par moderna affärs- och kontorsbyggnader med naturstens- och putsfasader från 1980- och 1990-talen.

Bebyggelsen mittemot Domkyrkan, utmed torgets södra sida och som således bildar torgets södra vägg, domineras av Rådhuset som ligger i torgets sydostliga hörn. Det är ett putsat stenhus, uppfört 1684-90 i holländsk barockstil. Det är en trevåningsbyggnad med högt valmat tak. Rådhuset är en av landets bäst bevarade byggnader uppförd i denna stil och förklarades som byggnadsminne 1973-12-13. Alldeles intill Rådhuset ligger den före detta brandstationen, uppförd på 1760-talet. Den nuvarande fasaden mot torget är huvudsakligen från 1830-talet. Förklarad som byggnadsminne 1973-12-13.

Därefter ligger på rad, tre, för Kalmar karaktäristiska, borgarhus, uppförda på 1700-talet. Husen är timmerhus under höga valmade tak, varav två har traditionella panelfasader och ett är reveterat. Alla tre husen förklarades som byggnadsminnen 1973-12-13.

Torget golv, torgytan, har en beläggning av fältsten (kullersten) och gatsten av olika storlek, lagda under skilda tidsperioder. Hela torgytan har aldrig i sin helhet lagts eller lagts om vid en och samma tidpunkt.

Omkring sekelskiftet 1800 hade i stort sett hela torgytan blivit belagd med fältsten. Kring sekelskiftet 1900 läggs gångytor i storgatsten över torget, bland annat i Storgatans förlängning tvärs över torget och som från och med nu delar torgets tidigare, sammanhängande fältstensyta i en nordlig och en sydlig del. På torgytan norr om Storgatan, kring Domkyrkan, återfinns torgets äldsta stenbeläggning, en beläggning med fältsten som till stora delar härrör från 1600-talets senare hälft och 1700-talet.

Under hela 1900-talet har delar av torgytan förändrats, främst för att tillgodose en anpassning till den allt ökande biltrafiken. Till exempel har det på 1960-talet

432-92-00

2002-02-07

2002-02-07

432-92-00

tillkommit ramper, refuger och skyltar på torgets södra del för att markera parkeringsplatser för bilar och för uppsättning av parkeringsautomater.

En översiktlig beskrivning av dagens stenbeläggning på torget och på kringliggande gator och trottoarer har utförts av Kalmar läns museum och redovisas på bifogad karta (bilaga 2).

Fram till 1913 fanns mitt på torget en brunn med överbyggnad. Platsen markeras idag med en stensatt rundel. Belysningen på torget utgörs idag av gatlyktor av en typ som installerades på torget på 1870-talet men som på 1940-talet byttes ut mot höga belysningsstolpar av modernare typ, som i sin tur ersattes av de nuvarande, nygamla, stolparna i slutet av 1960-talet.

Motivering

Stortorget i Kalmar är en av landets bäst bevarade torganläggningar från den svenska stormaktstiden. Det är en central del av Kvarnholmens fortifikatoriska rutnätsplan från 1640-talet som i stort bevarats till våra dagar. Kalmar räknades som en av rikets viktigaste befästa städer, belägen inte långt från riksgränsen mot Danmark och stora ansträngningar lades ner på stadens planering och uppbyggnad. Själva torget har bevarat sin ursprunglighet som ett barocktorg som främst konstitueras av Domkyrkan och Rådhuset, bägge uppförda i slutet av 1600-talet och som är unika exempel på svensk 1600-talsarkitektur. Domkyrkan dominerar torget och är med sina torn ett viktigt landmärke. Till autenticiteten hör också torgets bevarade fältstensbeläggning och flertalet av de äldre byggnader som omger torget och som arkitektoniskt och estetiskt bildar en ovanligt harmonisk enhet. Flera av dessa är också förklarade som byggnadsminnen och åtnjuter därmed skydd enligt lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm.

Torget har också bevarat sina ursprungliga funktioner som mötes- och handelsplats, kyrkbacke och plats för representation.

Unikt för Stortorget i Kalmar är också att torgbeläggningen inte har nylagts eller omlagts i sin helhet vid en och samma tidpunkt, till skillnad från andra torg från stormaktstidens Sverige.

Stortorget i Kalmar har, sammanfattningsvis, ett mycket högt kulturhistoriskt egenvärde och ingår i ett synnerligen märkligt bebyggelseområde och kan därför förklaras som byggnadsminne.

Länsstyrelsen bedömer att de frågor enligt ovan som väckts under samrådet med fastighetsägarna, kan regleras inom ramen för länsstyrelsens rätt enligt 3kap 14 § KML att lämna tillstånd till ändring om särskilda skäl föreligger. Länsstyrelsen

2002-02-07

432-92-00

bedömer härutöver att beslutet inte är av den arten att kulturminneslagens bestämmelser om ersättning kan komma att aktualiseras.

Övrigt

Enligt 3 kap 21 § KML gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos Länsrätten i Kalmar län (bilaga 3).

Anita Bråkenhielm

Kjell-Håkan Arnell

Bilaga

1. Karta, byggnadsminnets avgränsning
2. Karta, torgets stenbeläggning
3. Hur man överklagar

Kopia

Kulturmiljöfunktionen, bil 1 (bm-reg)
Riksantikvarieämbetet, delgivn.kv. + bilagor
Kalmar läns museum, bil 1
Inskrivningsmyndigheten vid Kalmar tingsrätt, bil 1
Kalmar kommun, Samhällsbyggnadsnämnden, bil 1 och 2
Kalmar kommun, Gatu- och parknämnden, bil 1 och 2
Kalmar kommun, Lantmäterimyndigheten, bil 1

Lagakraftsbevis till:

Inskrivningsmyndigheten
Riksantikvarieämbetet
Samhällsbyggnadsnämnden
Lantmäterimyndigheten

30

M.A.

15

